

Rapport över ordförandeuppdraget om genomlysning av Tyresös kommunala naturreservat

Sammanfattning

Ordföranden i kommunstyrelsens hållbarhetsutskott har gett kommundirektören i uppdrag att genomföra en genomlysning av Tyresö kommuns egna naturreservat vad gäller brister och åtgärdsbehov. Det gäller reservaten Alby, Sandholmarna, Dyviks lövängar, Klövberget, Telegrafberget och för det planerade naturreservatet Barnsjön. Denna rapport över ordförandeuppdraget är en behovsanalys som redovisar behovet av åtgärder för att bibehålla och skydda naturreservatens natur- och friluftsvärden långsiktigt. Det är en palett med såväl mer omfattande och komplexa åtgärder som mer avgränsade och mer lättavhjälpta brister i naturreservaten.

De presenterade åtgärdsbehoven för de kommunala naturreservaten påtalar behovet av mer tillsyn och åtgärder. Det är också ett stort behov av åtgärder för att stärka den biologiska mångfalden i delar av reservaten, restaurering av våtmarker för bättre hydrologiska förhållanden samt förbättra besökarens möjligheter till information, vägledning, säkra rastplatser och ge besökaren bra förutsättningar att ta del av Tyresönaturen på ett hänsynsfullt sätt. Kostnader för presenterade åtgärder anges för kommunens egna naturreservat inklusive Barnsjöområdet, total investeringskostnad cirka 11,6 miljoner kronor samt tillkommande årliga drift- och avskrivningskostnader för investeringar om cirka 2,5 miljoner kronor.

Beskrivning av ärendet

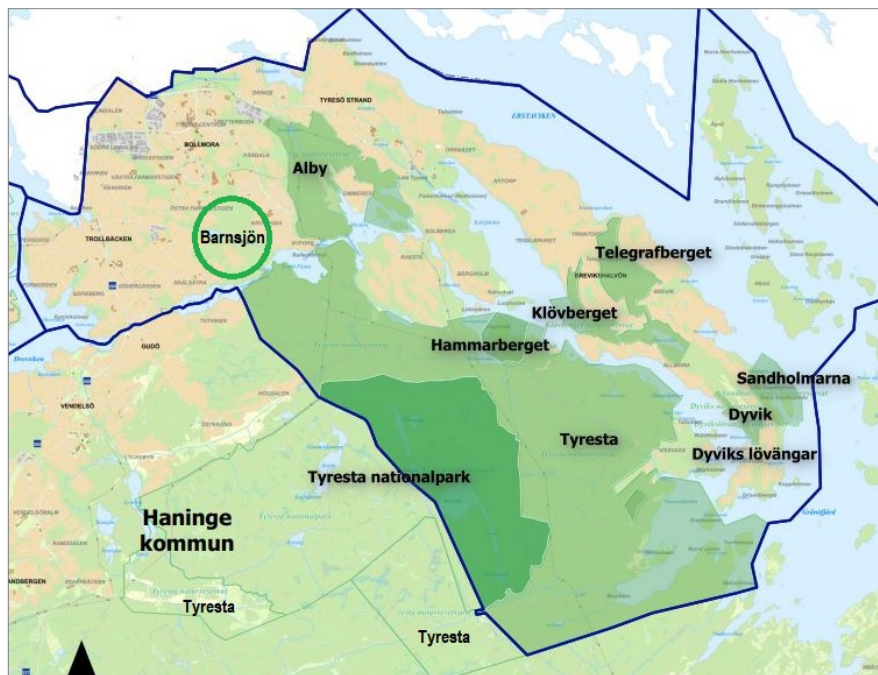
Bakgrund

Ordföranden i kommunstyrelsens hållbarhetsutskott har gett kommundirektören i uppdrag att genomföra en genomlysning av Tyresö kommuns naturreservat vad gäller brister och åtgärdsbehov. Kommunstyrelseförvaltningens samhällsbyggnadskontor har genomfört uppdraget i form av en

behovsanalys. Synpunkter har inhämtats främst från park- och naturvårdsenheten samt från kultur- och fritidsförvaltningen.

Förtydligande av uppdragets omfattning

I Tyresö kommun finns åtta naturreservat samt del av Tyresta nationalpark. Nationalparken och Tyresta naturreservat delas med Haninge kommun. Nationalparken inrättades 1993 med delar från före detta Tyresta-Åva naturreservat och tillkommande delar i Tyresö och Haninge kommuner.

Karta över Tyresös skyddade områden 2022. Naturreservaten är med tillkomstår inom parentes: Dyvik (1962), Alby (1975, utökat 2002), Hammarberget (1993), Tyresta (Tyresta-Åva 1986, Tyresta nationalpark respektive Tyresta naturreservat (1993, naturreservat utökat 2016)), Sandholmarna (1995), Dyviks lövängar (2011), Klövberget (beslut 2015, laga kraft 2016), Telegrafberget (2021). Med de befintliga reservaten redovisas även Barnsjöområdet där arbeten med reservatsbildning pågår inom ramen för en förstudie.

Av de nio skyddade områden i kommunen som är naturreservat är sex av dem inrättade eller planerade som naturreservat av kommunen: Alby, Sandholmarna, Dyviks lövängar, Klövberget, Telegrafberget samt planerat Barnsjön. För de inrättade reservaten är Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund (SMOHF) tillsynsmyndighet.

Resterande områden har inrättats av Länsstyrelsen respektive Naturvårdsverket (Tyresta nationalpark). Tillsynen över dessa områden sköts av Länsstyrelsen.

Två av naturreservaten är stiftelseägda, Dyvik och Tyresta samt ett naturreservat, Hammarberget har privat markägare.

Kommunstyrelseförvaltningen har tolkat uppdraget att se över åtgärdsbehov hos de naturreservat som kommunen är förvaltare och ägare av. Föreslagna åtgärder är med fokus på friluftsliv och naturvård. Åtgärder och löpande underhåll har beräknats översiktligt av samhällsbyggnadskontoret.

Allemansrätten i skyddade naturområden

Grunden för vad som är tillåtet för besökaren att göra i Tyresös naturmarker är förstås allemansrätten som ger vägledning för hur vi får färdas och vistas i naturen. I skyddade områden gäller även allemansrätten men oftast i begränsad omfattning utifrån dess skyddsbehov för naturen. I exempelvis nationalparker och naturreservat finns i områdets beslut definierat syftet med området och föreskrifter för att bibehålla områdets natur-, kultur- och friluftsvärden för framtiden. Föreskrifterna kan se lite olika ut i sin utformning beroende på områdets karaktär och värden. Dessa föreskrifter kan göra att delar av allemansrätten inte längre gäller i det aktuella området.

Höga natur- och friluftsvärden i Tyresönaturen

Tyresös markförhållanden, geologin och närheten till en mängd sjöar och skärgård ger speciella naturförhållanden i regionen. En delförklaring för att kommunen nu på 2000-talet har en hög andel särskilt värdefull skogsmark kvar i ett nationellt perspektiv är att Tyresö har en hög andel av hållmarksskog som utvecklas mycket långsamt, otillgängligt och inte varit intressant för skogsbruk. Kommunen, staten och enskilda fastighetsägare har under de senaste 60 åren sett till att naturmiljöer har skyddats, flertalet av regionalt och nationellt intresse.

Vad är friluftsliv?

Inom naturvården brukar friluftsliv definieras som aktiviteter utomhus för besökaren att komma i kontakt med naturen. Till exempel genom strövtåg, vandring, avkoppling, fågelskådning eller andra studier av natur. Det tillkommer traditionellt även aktiviteter för lägerliv som beredning av mat och övernattnings. Andra övningar är grottklättring, traditionell klättring, skridskoåkning och färdas med kanot.

Definitionen av friluftsliv anges i Förordning (SFS 2010:2008) om statsbidrag till friluftsanslag som vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling.

Till detta tillkommer i andra sammanhang även fritidsaktiviteter som har inslag mer av sport eller tävling. I några fall inslag av äldre tiders födosökande som

exempelvis bär- och svamplockning. Till de tidigare nämnda kan nämnas orientering, cykling, sportklättring och disc-golf.

Hantering av fritidsaktiviteter

För de aktiviteter som dyker upp i de skyddade områdena och som inte är tillåtna enligt naturreservatets föreskrifter behövs det mer information om gällande regler i respektive område. Föreskrifterna som finns för varje naturreservat ska skydda naturområdet från verksamheter som hotar syftet med reservatet. Syftet är oftast att bevara och utveckla områdets olika naturmiljöer och dess innehåll av biologisk mångfald av främst arter, livsmiljöer (biotoper) och landskapsmiljöer. För vissa kulturpräglade områden föreskrivs lämplig skötsel, främst för ängs- och hagmarker. I syftet ingår också att vi människor ska kunna ta del av naturmiljön på ett långsiktigt hållbart sätt för kommande generationer av besökare, utan betydande slitage och utarmning av naturen som följd.

En del aktiviteter i naturreservaten är inte att klassificera som friluftsliv utan mer som sport. Dessa aktiviteter hamnar ibland i konflikt med regler och syftena för naturreservaten. Det gäller exempelvis cykling i terräng, disc-golf, orienteringstävlingar, klättring i anlagda leder vid klippväggar med flera aktiviteter och evenemang. Flera av aktiviteterna förekommer i Alby friluftsområde, delen av naturreservatet närmast kring Alby gård. När det gäller användning av cykel i naturmark krävs större och tåligare områden än vad Tyresös naturområden kan erbjuda. De marktyper kommunen har är känsligare för yttre påverkan. Detta gäller främst hållmarker, fuktiga miljöer samt ängs- och lundmiljöer. Det är brist på områden som kan ge besökaren en avstressande miljö. Samhällsbyggnadskontoret ser tillsammans med kultur- och fritidsförvaltningen över förutsättningarna för att finna ett lämpligt och mindre markområde utanför naturreservaten där terrängcykling kan tillåtas.

För orienteringsverksamheten och klättringen finns det ofta regler om tillstånd för vissa aktiviteter. Orienteringsverksamheten har en tradition av att ansöka om tillstånd för aktiviteter som tävlingar och träningsverksamhet med genomarbetade ansökningar. För sportklättringen (klättring längs förpreparerade leder i klippan med fästbultar för säkerhetsankare) finns även regler vad gäller klätterleder och service av desamma. För nya klätterbultar i berg gäller prövning av dispens från reservatets föreskrifter.

En annan aktivitet som också lockar många besök är grottsystemet vid Klövberget och är mer att betrakta som en form av friluftsliv. Alla dessa olika besökare som kommer till rastplatsen vid grottorna genererar en hel del lägerverksamhet som sammantaget på den begränsade ytan skapar högt slitage

på naturmiljön och sanitära förhållanden som inte är bra. Markområdet kring grottan är begränsat och slitaget hotar botaniska värden som finns i området.

Här behövs initialt göras mätningar över några år för att få data över besöksfrekvensen och därpå se vad som kan göras för att hålla slitaget på en mer rimlig nivå i de mest välbesökta delarna. Åtgärder som kan vara befogade är att se till att det finns någon form av toalett vid naturreservatets entré, säsongsvis eller med en permanent anläggning.

De naturguidningar som återkommande genomförs i kommunen utförs på ett planerat och skonsamt sätt för naturen i mindre grupper och oftast längs befintliga stigar. För denna verksamhet behövs det ses över och förbättra rastplatser och komplettera information samt se till att det finns ved på platsen.

I naturmarkerna i kommunen har vi oftast höga biologiska värden vad gäller arter och olika strukturer som död ved, kärr, hållmarker, äldre frisk gran- respektive tallskog med väl utvecklad markvegetation samt mark som är bergbunden eller består av lera. Det är marktyper som är känsliga för slitage av naturmiljön från oss besökare. Tyresö är beläget i ett naturlandskap med ovanligt många olika typer av naturmiljöer oftast i mindre skala och med variationsrik karaktär.

En ny fritidsverksamhet som väcker frågor kring integritet med mera är flygning med drönare. I dag är vanligen denna typ av verksamhet inte reglerad i reservatens föreskrifter utan endast via Transportstyrelsens regelverk. Om denna typ av verksamhet växer i intresse kan det i de skyddade områdena ge en ökad andel störda besökare i reservaten och är en fråga att följa framåt. Första åtgärd här är att informera och uppmana drönarpiloter om att vara hänsynsfulla och tänka efter vad som kan vara lämplig tid och plats för flygningen och inte störa djur och övriga besökare.

Otillåtna verksamheter i naturreservaten

De flesta besökare i Tyresös naturområden tar ett stort ansvar för att besöket inte ska generera kvarlämnade saker och skräp eller åverkan i naturmiljön. Exempel på otillåtna verksamheter och företeelser i reservaten är skapande av nya klätterleder utan dispensprövning, klotter, kvarlämnande av uttjänta fordon, otillåten dumpning av jordmassor och trädgårdsavfall, otillåtna friluftsläger med kvarlämnad utrustning och skräp, sänkta eller förlista båtar, körning med motorcyklar eller fyrhjulingar i terräng, eldning direkt på hållmarker eller liknande och användande av trä från levande eller döda träd i området. Under åren med Coronapandemin 2020-2021 var det i kommunerna som bekant en mycket stor ökning av skräpvolymer i naturmarkerna, så även i Tyresö.

Kommunen behöver informera besökare till naturområdena om hur vi kan bedriva friluftslivet i Tyresös natur på ett mer skonsamt, hänsynsfullt och klimatmässigt hållbart sätt. Med det sagt är det i övrigt mycket glädjande med det kraftigt ökade intresset för natur, friluftsliv och vistelse i natur nära hemmet.

Tillsyn, förvaltning och naturvårdande åtgärder

Personal inom park- och naturvårdsenheten ansvarar för tillsyn, skötseln samt den praktiska naturvården i de kommunala naturreservaten tillika i övrig kommunal naturmark. Till detta ingår även förvaltning av installationer för friluftslivet samt frilufts- och fritidsanläggningar i Alby naturreservat på intraprenad.

Generellt finns ett stort behov av olika åtgärder för rastplatser, uppdaterad information, renhållning och mer tillsyn på plats i områdena. Det gäller dels vid områden kring Alby friluftsgård under kvällar och helger, dels även i de övrig reservaten på Brevikshalvön samt i Barnsjöområdet. Mestadels för att ge information om vad som gäller i aktuellt område och mer sällan även hantera aktiviteter som inte är förenliga med naturreservatets syften och regelverk. Exempelvis eldning på hållmarker eller vid perioder med eldningsförbud. Otillåten körning i terräng med fyrhjuling och moped är andra exempel.

Under pandemin med start i mars 2020 blev det tydligt att de skyddade områdena fick än mer besökare som redan nämnts och det är glädjande. Med det starkt ökade besökstrycket följer ett ökat slitage på såväl natur som byggnader och anläggningar. Många nya och ovana besökare behöver mer vägledning för sin vistelse i naturen.

Det har under senare år varit en del mindre bränder i Tyresös naturområden och det har varit ren tur att det inte utvecklats till mer storskaliga bränder i flera fall. Genom observanta och ingripande besökare eller närboende har större skador kunnat undvikas. Här har också räddningstjänsten spelat en stor och fortsatt viktig roll.

I skyddade områden finns en inbyggd konflikt mellan att tillgängliggöra och tillåta eldplats vid utpekade rastplatser eller att avstå från att ha eldplatser. Det förekommer att det byggs illegala rastplatser och att levande såväl som döda träd används som byggmaterial och bränsle. Oftast är det av godo att anlägga en rastplats med en säkrad eldstad och med utlagd ved.

Under 2017 genomförde dåvarande samhällsbyggnadsförvaltningen och personal vid Tyresö brandstation inom Södertörns brandförsvarsförbund en inventering för att identifiera de sårbara naturmiljöer på land och i vatten som

finns i kommunen. Syftet var bland annat att öka brandförsvarets beredskap för dessa naturmiljöer i deras verksamhet.

Den hittills vanligaste metoden att undvika bränder och eldning direkt på naturmarken är att upprätta eldstäder vid rastplats på lämpligast plats i respektive naturområde och att torr, ren ved tillhandahålls av reservatsförvaltningen. Utöver detta informera om alternativa och skonsammare och säkrare metoder för att tillreda mat i fält exempelvis använda bränslesnåla friluftskök eller helt enkelt använda termos. Framöver kommer återkommande längre värmeperioder med eldningsförbud att kräva säkrare metoder för matlagning i naturen. Naturskogar är oersättliga.

Under perioder med eldningsförbud är det förekommande att naturvårdspersonalen behöver säga till om otillåten eldning. Det är en bra metod för att få ökad medvetenhet om riskerna med eldning i skogsmark, i synnerhet under torrperioder. Verksamheten ser ökat behov av tillsyn i takt med att antalet besökare i reservaten ökar. Besökare uttrycker att det är ett egenvärde och en upplevd trygghetskänsla att reservatspersonalen kan ha tid att i tillsynsarbetet besvara frågor och ge råd ute i reservaten. Tillsynsarbetet behöver uppgraderas.

Speciellt i Alby naturreservat där en central del även är friluftsområde skapas ett större behov av renhållning och skötsel i takt med ökat antal besökare. Friluftslivet skapar också ett ökat behov av tillsyn som i dagsläget inte är fullt ut är finansierat.

Generella behov av åtgärder i naturreservaten

De kommunala naturreservaten behöver täta tillsyn- och förvaltningsbesök även under kvällstid under sommarhalvåret. Detsamma gäller under helger då besöksstrycket är extra stort. Det gäller i tillsynen att ge information och upplysningar. Förvaltningsuppgifterna är underhåll av friluftsanläggningar som rastplatser och skyltar och entréer samt allmän renhållning i områdena.

För att förvalta och sköta kommunens naturmarker inklusive naturreservaten har park- och naturvårdsenheten med dess personal viktiga uppgifter med praktiskt naturvårdsarbete som naturvårdsskötsel av kulturpräglade marker, frihuggning av lövträd som växer igen främst med gran, underhållsarbeten, ängsskötsel, renhållning, naturbevakning och ge information till besökaren. Viktigt också att personalen har bra kompetens inom ekologi och praktisk naturvård samt återkommande fortbildning.

I flera av kommunens naturreservat finns stort behov av åtgärder för att skydda den biologiska mångfalden. Det gäller exempelvis frihuggning av äldre ädellövträd och tallar för mer solljus och mindre beskuggning, detta gynnar till exempel mer ovanliga vedlevande skalbaggar. För en del äldre ängs- och

hagmarker gynnas ängsfloran av årlig slåtter som i sin tur gynnar pollinerande insekter och i förlängningen även insektsätande fladdermöss och fågelarter.

I barrskogsmiljöer med låg andel av riktigt gamla furor och låg andel död ved behövs åtgärder för att skydda de organismer som lever av eller i dessa miljöer. Här är exempelvis veteranisering, det vill säga skapande av vedblottor på medelåriga tallar hos en mycket liten andel av trädbeståndet i vissa marker en åtgärd som kan vara lämplig. Det ger en möjlighet för att öka förutsättningar för särskilt sårbara skogliga arter att fortleva i området tills det finns tillräckligt gamla träd med olika naturligt uppkomna ”skador” som vedblottor, håll efter födosök och bobyggande fågelarter etc.

I några av reservaten är en viktig åtgärd för klimatet och den biologiska mångfalden att utreda förutsättning för att skapa eller restaurera våtmarker och lägga igen diken i utdikade kärrmarker. I Alby naturreservat har utförts flera sådana projekt genom åren och det finns ytterligare förslag i Barnsjöområdet och i Telegrafbergets naturreservat.

Naturreservaten i kommunen är till stor del tätortsnära områden och besökare efterfrågar gästtoalett i naturreservaten på samma sätt som vid besök vid de kommunala friluftsbaden. Främst under sommartid med mer tillfälliga lösningar som kräver slamtömning eller en mer permanent lösning som de vid Tyresö-Flaten respektive vid Trinntorpsbadet.

Förbättrad tillgång till information om kommunens naturområden. Det finns behov av att komplettera de befintliga digitala naturbroschyrer som tidigare funnits på kommunens hemsida så att dessa även kan höras av personer med synnedsättningar.

Uppfyller kommunen reservatens syften och föreskrifter på ett tillfredsställande sätt?

För kommunens fem egna naturreservat är svaret på uppdragets huvudfråga sammansatt utifrån naturområdenas olika förutsättningar. I syftena för reservaten anges värdefulla löv- och barrskogar som viktiga att bevara tillsammans med våtmarker, ängsmarker samt växt- och djurliv.

Generellt finns en skötselkund i reservatens lövskogsmiljöer där det pågående länsprojektet för de särskilt värdefulla ekarna och ekmiljöerna är en viktig del för att ta hand om merparten av dess akuta åtgärder som behövs. Det gäller främst frihuggning av igenvuxna och beskuggade gamla lövträd men även äldre naturmiljöer med tallar. Mer komplicerade åtgärder kräver inhyrd arborist.

När det gäller bevarandet av ängs- och hagmarker finns mycket att göra. Inte bara för ängsmarkerna i sig behövs rätt skötselmetoder och kontinuitet i åtgärderna utan också för att dessa marker är viktiga för att försörja alla de

insekter som fungerar som viktiga pollinatörer för många vilda växter. Insekterna i sin tur är viktig mat för många fågel- respektive fladdermusarter. Det gäller liknande för barrskogsmarker med blåbär och lingon. Inom naturvårdsforskningen ses sedan ett antal år en nedgång av antalet av dessa pollinatörer i naturen. På kontinenten och även i USA har liknande rön gjorts under de senaste årtiondena. Utan pollinatörer minskar deras värdväxter i antal och då också bär förekomsterna.

För de installationer som finns i naturreservaten - trappor, leder, bryggor, skyltställ, parkeringar och utsiktstorn behöver mycket rustas och ses över de närmaste åren för att säkra deras funktion.

Till sist finns det mer att göra för att informera besökaren om hur hantera skräp vid besöket i naturen. Lägga förpackningar i avsedda insamlingsfraktioner respektive avfallsbehållare och även bekanta sig med tanken att alternativt ta hem sina förpackningar efter besöket i Tyresönaturen. Det går att minska mängden kvarlämnade förpackningar och därmed ge personalen mer tid för det de är bäst på – mer åtgärder för att upprätthålla biologisk mångfald och ge Tyresöborna och övriga besökare bra anordningar för friluftslivet i Tyresös naturreservat.

Det är på motsvarande sätt av värde att förvaltningarna frågar besökarna om deras synpunkter över de skyddade områdenas natur- och friluftsvärden. Länsstyrelsen i Stockholms län lät göra en enkät 2021 i länets större naturreservat som har många besökare, i Tyresö besöktes Alby, Telegrafberget och Barnsjöområdet. Många värdefulla synpunkter inkom. Genomgång med Länsstyrelsen för att åtgärda framkomna synpunkter främst att förbättra skyltning (av vandringsleder, ridstigar, entréer) samt nedskräpning. Samhällsbyggnadskontoret avser diskutera framkomna synpunkter med kultur- och fritidsförvaltningen.

Åtgärdsbehov i de kommunala naturreservaten

Denna rapport över ordförandeuppdraget är en behovsanalys som redovisar behovet av åtgärder för att bibehålla och skydda naturreservatens natur- och friluftsvärden långsiktigt. Utredningen innehåller nedan kort information om varje skyddat område, nödvändiga åtgärder som krävs för friluftslivet samt för naturvården. Förslag till ansvarig nämnd (överst i förekommande fall) har angivits vid respektive åtgärd. Kostnader har beräknats grovt och får för större projekt preciseras vid budgetarbetet. Behövt är ett årligt anslag för vanliga och återkommande underhållsåtgärder. Större investeringar som utsiktstorn, trappor, bryggor med flera får för dessa äskas investeringsmedel.

Sommararbeten för unga vuxna är en idé för att utföra skötseluppgifter som inte kräver så stor erfarenhet under sommarhalvåret, men kräver mer tid för ordinarie personal för handledning.

Sammanställning av beräknade kostnader för föreslagna åtgärder

Naturresevat	Investering kr resp. drift kr/år
Alby	2 950 000 1 100 000
Sandholmarna	350 000
Dyviks lövängar	490 000 90 000
Klövberget	2 630 000 40 000
Telegrafberget	3 500 000 140 000
Barnsjöområdet, planerat naturresevat	1 700 000 160 000
Total kostnad för åtgärder i samtliga befintliga kommunala naturresevat	9 900 000 1 370 000
Total kostnad för åtgärder i kommunens naturresevat inklusive Barnsjöområdet	11 620 000 1 530 000

Driftkostnader och avskrivningskostnader för investeringar uppgår till cirka 2,5 miljoner kronor per år (inklusive Barnsjöområdet).

Kostnader redovisas nedan i kronor respektive kronor per år. Arealer anges i hektar (ha). Redovisade kostnader är totalt för investerings- respektive tillkommande driftkostnader.

Alby naturresevat

Området består av det för Södertörn karaktäristiska och omväxlande landskapet med bergshöjder ofta med äldre tallskog, i branterna miljöer med äldre ek med hassel samt inslag av lind och asp. I dalstråken öppnar sig hagmarker med mindre vattendrag.

Höga naturvärden: ekmiljöer, äldre hållmarkstallskog, frisk granskog och det äldre kulturpräglade öppna ängs- och hagmarkslandskapet. Äldre kulturmiljöer med värdefulla gårdsmiljöer och fornminnen. **Inrättat:** 1975 av Länsstyrelsen, nytt utvidgat naturreservat och inrättat 2002 av kommunen. **Areal:** 288 ha, varav 259 ha är land. Del av naturreservatet är tillika friluftsområde med Alby gård som central punkt.

Aktiviteter och besöksanläggningar: entréer med informationsskyltar, kulturhistoriska gårdsmiljöer, badplats med bryggor, terrängbanor med elljusspår, raststuga, rastplatser, toaletter, Sörmlandsleden. Tyresö naturskola, visningsjordbruk, kaféer, ridstall, lekplats, utegym, disc-golfbana, bilparkeringar.

Åtgärdsbehov friluftsliv

	Kostnad	Ansvar
Sörmlandsleden. Förbättrat promenadstråk vid Kolardammarna för ökad tillgänglighet (nytt ytlager av grus, 250 meter). Sörmlandsleden. Sliten terräng, spänger vid avsnitt Alby friluftsgård – Nyfors. 100 meter.	250 000	HU/KS
Utsiktsplattform vid Uddbyviken för fågelskådning, rekreation. På berg vid Uddbyviken.	500 000	HU/KS
Fyra passager genom hagmarkerna i naturreservatet (lutande självstängande grindar).	100 000	HU/KS
Uteklassrum för Naturskolan och besökare under övrig tid samt fyra nya rastplatser. Beslut i KoFN.		KoFN
Uppdatering, informationsskyltar om naturreservatet. Iordningställande av dussintalet mindre befintliga entréer till reservatet. Informationsfolder för naturreservatet.	250 000	HU/KS
Skytning av Albys och Barnsjöområdet olika leder och större gångstigar, ridstig samt motionsspår.	500 000	HU/KS
Vandringsstråk Albysjön runt. Utredda möjligheten att skydda strandnära marker söder om Albysjön och komplettera befintliga vandringsstråk.	-	HU/KS KoFN

Åtgärdsbehov för att behålla naturvärden

	Kostnad	Ansvar
Friställa ekar och andra äldre lövträd, hassel samt äldre tallar plus efterföljare. Akut åtgärd för lövträd. Skötsel i enlighet med länets strategi för grova ekar och ekmiljöer. *) Årligen 2023-2030. Driftåtgärd.	300 000/år*	HU/KS
Slätter vid Ahlstorpsängen. Slätter vid forngravsområdet nära utegymmet samt Västerdalsängarna. Ställa om gräsytor till mer extensiva och artrikare ängsmarker. Ställa om gräsytor vid Kolardammarna för hävdgynnade arter (ögontröst och rödtoppa). Driftåtgärd.	- 200 000	KoFN HU/KS
Gränsskyltning av naturreservatet. Drift.	50 000/år	HU/KS
Återskapa blå zon, strandzon vid Albysjön för sjöfågel genom slätter eller bete vid strandängarna.	200 000	HU/KS
Skötselbeskrivning för reservatets dammar.	100 000	HU/KS
Förbättra gårdsmiljön vid Alby med en trädgård. Växter och fruktträd av äldre sorter som förknippas med gamla gårdsmiljöer.	500 000 personal: 450 000/år	HU/KS

Åtgärdsbehov besöksservice

	Kostnad	Ansvar
Mer information på tyreso.se om naturen, vad som kan ses, göras och vad som gäller i området.	100 000	HU/KS
Återvinningsbehållare (6 stycken) för förpackningar vid större entréer. Sortering i fraktioner. 22 tömningar/år. Driftåtgärd.	200 000 100 000/år	HU/KS
Cykelparkeringar med tak i trä. Cykelpump och vattenutkast för allmänheten vid garage och personalutrymmen.	250 000	HU/KS
Laddningsuttag för eldrivna cyklar respektive personbilar. Utredning av kostnader.	-	HU/KS
Utreda möjlig parkering vid Gimmersta skjutbana.	-	HU/KS

Åtgärdsbehov sport

	Kostnad	Ansvar
Disc-golfbana. Utvärdering av de senaste tillkommande hålen utifrån påverkan på reservatets natur och det rörliga friluftslivet. Utredda förutsättning för alternativ plats för 9-hålsbana.	-	HU/KS KoFN

Sandholmarnas naturreservat

Området består av det karaktäristiskt och omväxlande Södertörnslandskapet bestående av karga hällmarker med äldre tallskog vid södra delen av Erstaviken. Kustnatur inklusive Stora och Lilla Sandholmen.

Höga naturvärden: äldre hällmarkstallskog och långsträckta strandhällar, skärgårdslandskap. **Inrättat:** 1994 och nytt beslut 1995 av Tyresö kommun. **Areal:** 75,3 ha, varav 30,7 ha är land. Strandbad, parkering, informationsskylt. Gästtoalett sommartid.

Aktiviteter respektive besöksanläggningar: entré med informationsskylt, strandbad, rastplats, gästtoalett (sommarmånaderna), uthyrning av roddbåtar, bilparkering.

Åtgärdsbehov friluftsliv

	Kostnad	Ansvar
Uppdaterade naturreservatsskyltar och ny reservatsfolder. Ny eldstad och rastplats. Cykelparkering.	200 000	HU/KS

Åtgärdsbehov för att behålla naturvärden

	Kostnad	Ansvar
Utmärkning av naturreservatets gränser inklusive på Stora Sandholmen.	100 000	HU/KS

Åtgärdsbehov besöksservice

	Kostnad	Ansvar
Mer information på hemsidan tyreso.se om naturreservatet.	-	HU/KS

Återvinningsbehållare för källsortering av förpackningar vid entrén.	50 000	HU/KS
--	--------	-------

Dyviks lövängars naturreservat

Området består av det omväxlande landskapet på Södertörn, på höjderna äldre tallskog, i branterna miljöer med äldre ek, hassel och med inslag av lind och andra ädellövträd. I dalstråken äldre åker- och ängsmark på lermarker. Återupptagen hävd 1984 av strandängar vid Dyviksmaren. Dalstråket från Ällmora träsk via Dyviks gård söderut till Dyviksmaren, beläget i reservatet och vidare ned till Dyviksudd. Dyviksmaren har intressant flora och fauna.

Höga naturvärden: ekmiljöer och äldre hållmarkstallskog, delar är en nyckelbiotop. Delvis kulturpräglad landskap med lövängar.

Naturreservat inrättat: beslut 2011, laga kraft 2012 av Tyresö kommun. Areal: 17 ha, varav 12 ha är land. Kulturhistorisk miljö med lövängar som sköts av en förening, badmöjligheter, naturstudier, klättermöjligheter i bergbranter vid Korpberget och längs med bergsrygg (nyckelbiotop) söderut längs Dyviksuddsvägen.

Aktiviteter respektive besöksanläggningar: entré med informationsskylt, badplats med sandstrand respektive klippbad, bilparkering, äldre rastplats som ska flyttas. Löpande skötsel och tillsyn: ved, renhållning av hela reservatet, gångstig, parkering.

Åtgärdsbehov friluftsliv

	Kostnad	Ansvar
Nordlig entré med information vid reservatets gräns till Dyviks naturreservat. Rast- och eldplats, norra stranden vid Ällmorafjärden. Befintliga informationsskyltar för reservatet behöver revideras.	100 000	HU/KS
Förnyad grusning av den smala stigen från södra entrén till materialbod vid ängarna. Stig anpassad för personer med funktionsvariationer. Samordnas med kommunala funktionshindersrådet samt Arbetsgruppen Dyviks lövängar. Räcke och avåkningskydd till bron över kanalen.	200 000	HU/KS

Åtgärdsbehov för att behålla naturvärden

	Kostnad	Ansvar
Komplettering av ny gårdesgård alternativt fårstängsel för att möjliggöra bete.	150 000	HU/KS
Försiktig röjning kring ekar vid behov. Efterbete årligen med får eller nötdjur på lövängarna. Driftåtgärd.	50 000/år	HU/KS

Åtgärdsbehov besöksservice

	Kostnad	Ansvar
Information vid reservatets norra entré vid Dyviks naturreservat. Se ovan under friluftsliv.		HU/KS
Hänvisningsskyltar för vandringsled Trinntorp-Dyviksudd. Se under Telegrafberget.	-	HU/KS
Besökstoilet vid p-plats (sommarperioden). *) Kostnad för fem månader per år. Driftåtgärd.	32 000/år*	HU/KS
Återvinningsbehållare för källsortering av förpackningar vid södra entrén. *) Kostnad för tömningar per år. Driftåtgärd.	40 000 10 000/år*	HU/KS

Klövbergets naturreservat

Området består dels av äldre hållmarkstallskog uppe på bergets hjässa, dramatiska branter ned till lövskogen nära invid Kalvfjärden. Klövberget är ett sydvästberg, det vill säga berget har en längre växtsäsong och äldre och mer värmekrävande arter av växter och djur finns kvar här. Hög biologisk mångfald. Höga naturvärden, grottsystem. Strandnära lövskog med ek ställvis med lönn, lind och alm. **Inrättat:** beslut 2015, laga kraft 2016. **Areal:** 60,9 ha, varav 42,5 ha är land.

Aktiviteter och besöksanläggningar

Möjlighet till bad, utsiktspunkter, besöks- och båtbygga, Klövbergstrappan, vandringsled genom reservatet, rastplats, blockgrottsystem, Klövbergsbranten, fordonsparkeringar vid Noretvägen samt Mokärsvägen.

Området är mycket välbesökt på grund av dess utsiktspunkter, dramatisk landskapsbild, äldre hållmarkstallskog, lövskog med stort inslag av ädellövträd, grottsystem. Ett flertal mer omfattande aktiviteter bedrivs i reservatet: grottklättring, bergsklättring, hamn för fritidsbåtar, dykning och lägerliv. I övrigt rekreation, bad, naturstudier, strövtåg i skogsmarkerna. Om vintern skridskoåkning, hängflygning.

Förhållandevis liten yta i kombination med många olika intressen som ger många besökare över året och i sin tur skapar sanitära utmaningar och stort slitage på delar av naturmiljön. Speciellt vid utsiktspunkter och reservatets rastplats vid grottsystemet. Få parkeringsplatser ger parkering längs Noretvägen under välbesökta sommardagar samt under helger året runt. Befintlig brygga är planerad att bytas ut. Klövbergstrappan iordningställdes enligt uppgift under 1960-talet och repareras sedan mitten av 1990-talet av kommunen. Trappan förbinder områdets övre del med den strandnära delen nedanför. Trappan behöver byggas om för att förbättra säkerheten för användaren.

Aktiviteter respektive besöksanläggningar:

Fem entréer med informationsskylt, bad möjligt (bad från klippor), bilparkeringar, äldre rastplats med eldstad. Löpande skötsel och tillsyn: ved, renhållning av hela reservatet, gångstigar, parkering, äldre bryggor och trappa.

Åtgärdsbehov friluftsliv

	Kostnad	Ansvar
Ny Klövbergsbrygga. *) Finns med i investeringsbudget.	(4 500 000)*	HU/KS
Ny Klövbergstrappa.	2 000 000	HU/KS
Ny rastplats vid Klövbergsgrottorna. Uppmärkning av vandringsled.	200 000	HU/KS
Utsättning och uppmärkning av reservatsgräns.	400 000	HU/KS

Åtgärdsbehov för att behålla naturvärden

	Kostnad	Ansvar
Borttagning av vrak och skräp vid stränder (NV om rastplats). Driftkostnad.		HU/KS

Åtgärdsbehov besöksservice

	Kostnad	Ansvar
Återvinningsbehållare för förpackningar vid södra entrén (Noretvägen). Driftkostnad per år.	32 000 10 000/år*	HU/KS
Besökstolett för sommarperioden vid parkering Noretvägen. *) Driftkostnad för fem månader/år.	32 000/år*	HU/KS

Telegrafbergets naturreservat

Området består till 2/3 av hållmarkstallskogar uppe på bergets högre belägna delar. Stor biologisk mångfald i skogens äldre delar. Värdefull skogssjö med till stor del intakt tillrinningsområde. Mindre partier med värdefull lövskog. Äldre ängs- och hagmark. Berget utgör Tyresös högsta punkt, 85 meter över havets normalnivå. Området är välbesökt.

Höga naturvärden: äldre hållmarkstallskog, äldre ädellövskogsmiljöer, skogssjö, äldre ängs- och hagmark. **Inrättat:** beslut 2021, laga kraft 2021.

Areal: 137 ha, varav 128 ha är land.

Aktiviteter och besöksanläggningar

Informationsskyltar för entréer är färdiga och merparten är uppsatta. Plats för bad, utsiktspunkter och utsiktstorn, vandringsled. Planerad rastplats och parkeringsplats. Åtta entrépunkter med reservatsinformation. Huvudentréer vid Trinntorpsparkeringen och vid Ällmoraängen, den senare ska iordningställas. Vandringsled Trinntorp-Dyviks lövängar passerar igenom området och behöver enhetlig skyltning. En gästtoalett sommartid vid Ällmoraängen är behövligt. Vid Ällmoraängen bedrivs lek och spel som midsommardans och brännbollsmatcher.

Åtgärdsbehov friluftsliv

	Kostnad	Ansvar
Information för åtta skyltade entréer, folder om naturreservatet, hemsida. Rastplats med vindskydd.) Budgeterat för 2021-2022. Kompletterande arbeten kvar för huvudentré.	(300 000)*	HU/KS

Inmätning och skyltning av reservatsgränser. *)Budgeterat för 2021-2022. Påbörjat under 2021. Se översta punkten.	(600 000)*	HU/KS
Nytt besökstorn.	3 000 000	HU/KS
Skyltning av vandringsled Trinntorp-Dyvik.	200 000	HU/KS
Skyltning av Telegrafbergets kulturhistoriska miljöer.		KoFN

Åtgärdsbehov för att behålla naturvärden

	Kostnad	Ansvar
Utreda möjlighet att återskapa våtmarker.	300 000	HU/KS
Slätter alternativt bete årligen på del av Ällmoraängen. Successiv röjning/gallring av björk i delar av nordvästra Ällmoraängen. Skötsel av lövskogsmiljöer.	100 000/år	HU/KS

Åtgärdsbehov besöksservice

	Kostnad	Ansvar
Mindre parkering vid Ällmoraängen. *) Budgeterad 2021-2022. Se punkter ovan, under friluftsliv.	(900 000)*	HU/KS
Gästtoalett för sommarperioden vid huvudentrén. *) Hyra för fem månader/år.	40 000/år*	HU/KS

Barnsjön, planerat naturreservat

Det planerade Barnsjöns naturreservat, beläget söder om Östra Farmarstigen, består till stor del av gammal och artrik hällmarkstallskog uppe på de mer höglänta bergen i området. Värdefull naturlig granskog. Olika typer av lövträdsdominerade skogsområden en del med behov av akuta åtgärder, äldre kulturmarker vid Krusbodaängen, våtmarker, värdefull skogssjö. Ängsmarker med värdefull flora- och fauna. Stort artinnehåll i området, en mängd skyddsvärda arter funna. Nationella och regionala naturvärden. Kulturhistoriska lämningar.

Området är mycket välbesökt. Det planerade reservatets skyltade entréer med information bedöms till 15 platser. Större gångstråk - Banstigen, stigen längs Gammelström samt vägen över Prästängen till Barnsjön och badplats. Ingående kulturmiljöer är de äldre ängs- och hagmarkerna vid Krusbodaängen samt de före detta försvarsvärnen vid Skälsätraberget respektive Långsjöfortet. Höga naturvärden: gammal och mycket artrik hållmarkstallskog, artrik granskog, lövskog med stort inslag av ädellövträd, värdefull ängsmark, tätortsnära skogssjö med förhöjda näringsämneshalter.

Inrättat: - . **Areal:** cirka 100 ha. Kommunal badplats, utsiktspunkter, rastplats. Tre parkeringsplatser utanför området. Motionsspår med belysning delvis i området. Bastu vid Barnsjön.

Aktiviteter respektive besöksanläggningar: 15 planerade entréer, kommunalt friluftsbad, rastplats med eldstad. Motionsspår med belysning.

Löpande skötsel och tillsyn: renhållning i området, gångstigar, motionsspår.

Åtgärdsbehov friluftsliv

	Kostnad	Ansvar
Information om området/naturreservatet vid 15 entrépunkter. Samlingspunkt med information vid korsning Wättinge gårdsväg och Banstigen. Skyltar med information om naturvärden, att se och göra, kulturminnen och friluftsliv.	300 000	HU/KS
Uppmärkning av vandringsleder. Se Alby.		HU/KS KoFN
Skyltning av Långsjöfortet och försvarslinjen på Skälsätraberget. Kulturhistoriska värden.		KoFN HU/KS
Avåkningskydd längs träspänger söder om Barnsjön samt viss breddning av gångramp.	400 000	HU/KS
Utvärdering om användningen av saltbehandling vintertid på gång- och cykelvägarna vid Barnsjön respektive sträckan Banstigen - Prästängens parkering.	-	Hu/KS

Åtgärdsbehov för att behålla naturvärden

	Kostnad	Ansvar
Friställa ekar och andra äldre lövträd samt äldre tallar plus efterföljare. Akut åtgärd för lövträd. *) Årligen under 10 år. Driftåtgärd.	120 000/år*	Hu/KS
Krusbodaängen. Kompletterande inventering. Ekologisk bedömning. Underlag för anläggande av dagvattendamm i området. Hänsynsåtgärder för kulturväxter på ängen. Slätter av Krusbodaängen. Driftåtgärd.	200 000 50 000/år	HU/KS
Återskapa tidigare våtmarker i området.	500 000	HU/KS

Åtgärdsbehov besöksservice

	Kostnad	Ansvar
Etablering av enstaka p-platser.	200 000	Hu/KS
Vägskyltning	100 000	Hu/KS
Gästtoalett vid Prästängens parkering. *) Hyra för fem månader/år. Permanent wc nära pumpstationen vid parkeringen vid Prästängen. Ersättning för mulltoalett, Tyresö-Flaten. Tyresta naturreservat.	40 000/år*	HU/KS

Övriga skyddade områden i kommunen**Dyviks naturreservat**

Området består till större delen av berg bestående av gnejsgranit respektive gnejs. Bevuxen av äldre tallskog och i området finns intressant flora och bland annat ek, hassel, ask och lind. Område inrättat som Tyresös första naturreservat 1962 med Länsstyrelsen som beslutsmyndighet och förvaltas av markägaren genom en stiftelse i samråd med Nordiska museet. En stor del av naturreservatet är även Natura 2000-område med avseende på Art- och

habitatdirektivet. Natura 2000-områden är EU:s lagstiftade program och ett ekologiskt nätverk av områden för skydd av arter- och naturtyper i en europeisk kontext. Total areal: 7,2 ha varav 6,6 ha land.

Tyresta naturreservat och Tyresta nationalpark

För delar av Tyresta naturreservat och nationalpark gavs interimistiskt naturreservatsförordnade 1979 under namnet Tyresta-Åva. 1986 inrättades Tyresta-Åva naturreservat. 1993 ombildades reservatet till att bestå av dels Tyresta nationalpark och resterande marker plus ytterligare tillförd mark för det nu tillskapade Tyresta naturreservat. Tyresta naturreservat utökades vid förnyat beslut 2016. En stor del av nationalparken och delar av naturreservatet är också del av två Natura 2000-områden, dels för Fågeldirektivet dels för Art- och habitatdirektivet.

Nationalparkens markägare är Naturvårdsverket. Markägare för naturreservatet är till största delen Naturvårdsverket. Tyresö kommun är markägare till en mindre andel samt enskilda markägare i mindre omfattning. Reservatsförvaltare är Stiftelsen Tyrestaskogen som även förvaltar nationalparken på delegation från Naturvårdsverket. I stiftelsens styrelse finns representanter från Naturvårdsverket, Länsstyrelsen, Stockholms stad, Haninge och Tyresö kommuner. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet.

Total areal för Tyresta naturreservat är 2 948 ha, varav 2 601 ha land och 347 ha havs- och sötvatten. Av denna areal inom Tyresö kommun totalt 2 276 ha, varav 2 237 ha land. Total areal Tyresta nationalpark 1 962 ha, varav 1 875 ha land. Av denna areal i Tyresö kommun totalt 771 ha.

Hammarbergets naturreservat

Området är mycket omväxlande och är bevuxen till stor del med ädellövskog, rik flora och fauna i övrigt. Området är del av större riksintressen för natur respektive friluftslivet inom Tyrestaområdet. Naturreservatet är också del av två Natura 2000-områden, dels för Fågeldirektivet dels för Art- och habitatdirektivet. Området avsattes som naturreservat 1993. Privat markägare. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för området. Total areal 57,9 ha varav 38,5 ha är land.

--